NÅGRA ORD

OM

GYMNASTIK

TILL SVERIGES STATS- OCH SKOLMÄN, SAMT PERSONER AF YRKET.

AF

LEONARD ALEXIS ZANDERS,

LÄRARE I GYMNASTIK VID K. ELEMENTARLÄROV. I NORRKÖPING.

[illegible]

STOCKHOLM.
[illegible]

[illegible]

22101718879

NÅGRA ORD

OM

GYMNASTIK

TILL SVERIGES STATS- OCH SKOLMÄN, SAMT
PERSONER AF YRKET,

AF

LEONARD ALEXIS ZANDERS,

LÄRARE I GYMNASTIK VID H. ELEMENTARLÄROVERKET
I NORRKÖPING.

"Med senor, spänstiga, som hamradt stål
Skönnakne ynglingar till brottning drogo,
Och Diskus hven och Cestiusklubbor slogo
Och segervagnar rasslade till mål,
Der kraft och djerfhet sina kronor togo."

STOCKHOLM,
TRYCKT HOS ISAAC MARCUS,
1863.

22160742

Innehåll:

Till Herr Ling!

Ehuru olika kanhända många af våra åsigter än äro, och ehuru jag väl känner Eder anspråkslöshet, min Herre, som visst icke äflas, att bli offentliggjord eller längtar att stå fram, så har jag ej kunnat neka mig fördelen af att pryda med Ert namn dessa blad, som, så vore meningen, skulle utgöra min debut på den gymnastiska författarebanan. Tvekan att tillegna Hr Ling denna skrift hade blott en orsak: kännedomen om Tit. blygsamhet, som kunde misstycka dedikationen; men för beslutet, att tillställa Eder densamma, talade flera skäl. Det första och förnämsta låg deruti, att Ni med förkärlek bearbetar just den del af gymnastiken, som mitt opusculum

förnämligast afser, nemligen den skolära eller pedagogiska. Hvar och en gymnastikkännare vet väl, att det ej är derföre, att Herr Ling har öfverinseendet öfver skolgymnastiken i hufvudstaden, som vi Gymnastiklärare i landsorten ställa Herr Ling just i den branchen *primum inter pares:* alla känna att detta har en långt rationellare grund.

Äfven för yngre gymnaster eger ordet "*Herr Ling*" en god klang. Det var så Eder frejdade fader benämndes af sin skola; — han förstod han att bilda en sådan. (De Svenska Gymnasiarkerne ha hittills just ej varit något titelsjukt slägte.) Se der en bidragande orsak till lånet af Ert namn!

Jag kallade denna brochyr för min debut; ty jag har för plan, Herr Ling, att bryta denna långa tystnad, som hittills nästan utan afbrott herrskat i Sverige inom den gymnastiska litteraturen. Det lätta meddelandet och mångfaldigandet af idéer, som tryckpressen lemnar

och hvaraf vår tid mer än någon föregående tillgodogjort sig, är en af dess största företräden; men gymnastiken har deraf hittills föga betjenat sig. Publicisten, Modisten, Läkaren, Lithografen, Skarpskytten, till och med Barnen, alla ha de sin tidning — och dessa sistnämnde den, som duger ändå, — men Gymnasten, han har *ingen.* Jag hoppas alltså, i fall kropps- och högre krafter tillstädja det, inom en tidrymd af 3 eller 4 år utgifva: *Tidskrift för gymnastik*, utkommande redan med nästa år, *Gymnastiksånger för skolungdom*, hvartill Herr Ling ju sjelf gifvit mig första anledningen, vidare *Handbok i Anatomie för Gymnaster*, samt möjligen, om jag anser det vara för saken af någon nytta, en årlig öfversigt af gymnastikens tillstånd i Sverige och utlandet, ungefärligen af lika form med föreliggande lilla bok.

Jag känner väl till de uppoffringar, som måste blifva följden af min plan, att skrifva i en sak, hvilken erbjuder

många svårigheter, men få läsare. Jag är beredd på uppoffringarne, till och med på hårda kritiker och andra obehag, och önskar blott att isen, som hittills hämmat kommunikationerna inom det gymnastiska skriftställeriet, i någon mån blir bruten. Áfven det obetydligaste försök dervid gör det lättare för efterföljare att gå fram i rännan.

Med Högaktning och tacksamhet för fordna läroår.

Norrköping den 26 Maj 1863.

FÖRFATTAREN.

I.

Om civila och militära gymnastiklärare.

Hvarje vän af fosterlandets styrka och tillväxt måste glädja sig åt den uppmärksamhet, som nu egnas åt gymnastiken. Nitet för den synes växa i samma mån, som hvar och en börjar inse dess nytta och nödvändighet; men det är fara för handen, att man af ren välvilja för den med gymnastiken närbeslägtade Skarpskyttefrågan — stor till sin betydelse — glömmer bort den Svensk-Lingska rörelseläran och dess motto "menniskokroppens harmoniska utbildning", för det blott soldatmessiga exercerandet. Närmaste följden häraf blir den, att man vill störta gymnastiken uteslutande i händerna på militärer, såsom vore de de ende tjenlige kroppsuppfostringens målsmän. Man har i ett offentligt utlåtande till och med yttrat, att det vore från Arméens yngre officersgrader, som Läroverken hade egentligen att påräkna sina tjenligaste gymnastiklärare. Ej yttrande oss öfver andra, ännu enfaldigare förslag och

motioner, — såsom t. ex., att afskedade militärer dertill borde användas, alldeles såsom praktiken är vid postkontoren och bränvinskontrollerna, — vilja vi här sysselsätta oss med påpekandet af de förnämsta olägenheter, som vår gymnastikvetenskap skulle lida, ifall den uteslutande handhafdes af militärer, med innerlig önskan, att våra ord uppmärksammades af vederbörande, hvilka i vår, på idéer och ombildningar rika tid, ofta sakna tillfälle att ordna enskildheterna.

Man vet huru öfverklagad bristen på officerare inom hvarje regemente alltid varit. För beväringen är denna brist ännu större och den har någon gång varit så total, att endast några få i "arméen qvarstående" officerare varit att tillgå, såsom befäl för det beväringsskyldiga manskapet. Men denna brist blir först rätt kännbar vid inbrytande krig.

Huru skall det väl då bli möjligt, att med befäl från regementena, som i synnerhet under krig sjelfve sakna tillräckligt sådant, förse frivilliga korpser och deras plantskolor, läroverken? Det är derföre dessas första pligt mot sig sjelfva, att inom egna civila leder uppfostra befälhafvare och instruktörer. Svårigheten att tillegna sig det dertill nödvän-

diga af taktik och exercis är ej så stor, som man vanligen tror, eller vill göra troligt. Det ingår dessutom till en del, såsom läroämne vid K. Gymnastiska Centralinstitutet och bör derföre anses såsom kändt af examinerade gymnastiklärare.

Ett stort hinder, kanske det största, för militärer, att emottaga gymnastiklärareplatser, är den omständigheten, att deras möten, för att ej tala om tillfälliga kommenderingar, inträffa på tider, som äro de lämpligaste för öfningar på fältet och för simning, d. v. s. under Maj och Juni månader. Följden blir naturligtvis den, att en Officer, som är anställd äfven vid Läroverk (således också Gymnastiska Central-institutet) måste försumma en stor del af ungdomens öfningar. Detta har också varit förnämsta anledningen, hvarföre Domkapitlen vid Gymnastiklärarnes tillsättande vanligen föredragit civila personer framför militärer. Ja, Konsistorium i Westerås förklarade till och med vid en dylik tjenstledighet i Fahlun år 1859 en medsökande militär inkompetent. Utexaminerade militärers kompetens har först sedermera genom en särskild K. Maj:ts förordning blifvit dem tillerkänd.

Men äfven om dessa olägenheter af möten och kommenderingar *skulle kunna* genom vikarier afhjelpas, så står likväl ett annat hinder qvar för officerarnes antagande till gymnastiklärare vid Läroverken. En gymnastiklärares skyldigheter äro nemligen ej inskränkte blott till exercerandet och rekrytbildningen; ty i sådant fall vore våra hederliga korporaler de skickligaste. Nej! Gymnastikvetenskapen tager större bildning i anspråk. Vår Svensk-Lingska rörelselära har uppnått sitt stora rykte just genom sin vetenskapliga grund. Den har genom den vunnit erkännande i Europa framför andra länders gymnastikläror och Turnkonster, och i stort bidragit att frejda det Svenska namnet. Det är denna grund, som vi framför allt böra söka bibehålla och värna vid de gymnastiska omstöpningar, som äro i görningen. Vill man derföre ej neddraga Lings snillrikt uttänkta skapelser till den medeltida klumpighet, som herrskade före hans reformation, så måste gymnastiklärarne vid Läroverken representera ett högre vetande, än korporalskolans. Han bör, utom subalternofficerens insigt i exercis och fälttjenst, ega förmåga, att utöfva fäktkonsten i högre mening, än den vanliga kommissfäktaren.

Jemte en fullständig kännedom i den pædagogiska gymnastiken — hans hufvudsak — och ett dermed förenadt godt sätt, att handleda ungdom, måste han äfven ha studerat sig in i gymnastikens grundvetenskaper: *Anatomi* och *Fysiologi*. Utan dessa äro Gymnastens läror famlande, lik den i navigation okunnige sjömannens. Slutligen bör han, med stöd af dessa sina teoretiska insigter, kunna använda de enklare och mest brukliga rörelseformer för den passiva gymnastiken. Till inhämtandet af dessa fordringar ega i allmänhet militärer för ringa tid och håg, då de "kommenderas" upp till gymnastikinstitutet. De betrakta vanligen sin kommendering såsom en förlustelsetid i hufvudstaden, men sällan såsom en lärokurs. Äfven om en eller annan af de militära eleverne derunder skulle visa någon större kallelse, att intränga i de anatomiska labyrinterna eller de mångfaldiga gymnastiska rörelsebehandlingarna, så förglömmes lärorna snart af brist på praktik och under sysselsättning med främmande ämnen. Man kan visserligen vid undersökningen af gymnastikens historiska utveckling påträffa ett och annat namn på personer, som med heder tjenat på samma gång gymnastiken och sin fana så-

som t. ex. Hrr Abelin och J. v. Vegesack. Men gymnastikens skapande, dess utveckling och upprätthållande har väl alltid hvilat på de civilas skuldror. Detta bör räknas dem tillgodo, isynnerhet nu, då en gynsammare period i ekonomiskt hänseende synes inträda. Undersöka vi fäktkonstens område, så finna vi visserligen derinom förtjenstfulle militärer, Hrr A. v. Vegesack, Osbeck, Wahlfelt, Nyblæus m. fl.; men deras verksamhet infaller förnämligast under Lings lifstid eller kort efter hans död; ty ringa är i sanning antalet af goda militära fäktare, som uppstått under de sista tvänne årtiondena. Bevis för civile mäns stora förtjenster om gymnastiken i hela dess vidsträckthet finner man i namn, sådane, som följande: Ling, Branting, Hj. Ling, Sätherberg, Brouhn, Hartelius, Edholm, Santesson, samt af yngre, Unman, E. Ling m. fl. Hvad Hrr Georgii, de Ron och Ulrich beträffar, så är det allbekant, att desse skicklige gymnasiarker inlagt sina största förtjenster inom facket, sedan de tagit afsked från det militära ståndet och uteslutande fått tillhöra gymnastiken.

Med anledning af det föregående anser författaren derföre, att civila gymnastiklärare böra bildas och *företrädesvis* antagas, på det

1:o) att militärer ej må ryckas från sina åligganden inom regementena, 2:o) att ungdomens öfningar ej skola lida af militära gymnastiklärares dubbla tjenster. Det öfverensstämmer i sanning ej väl med den storartade lifaktighet, som på senare åren gjort sig gällande, såväl inom skolan som gymnastiksalen, att betrakta skoltjenster såsom binäring eller sinekurer; 3:o) att det vetenskapliga och konstnärliga af saken ej må lida. Bevis för, att fara härutinnan verkligen är för handen, lemnar Central-institutets verksamhet under de sista tio åren.

Direkta fördelar af, att ega i gymnastikens tjenst civila personer, det vill med andra ord säga, män, hvilka *uteslutande* kunna egna sig åt detta vigtiga, men svåra och besvärliga värf, — äro, förutom dem, hvilka, såsom varande de 3:ne föregående punkternas motsatser, af dem kunna härledas, dessutom följande: 1:o) Fäderneslandet erhåller ett större antal instruktörer och befälhafvare. 2:o) Vapenduglighet och krigisk anda öfvergår derigenom lättare till folket, och *militärens kastanda minskas.* 3:o) Endast genom personer, som uteslutande egna sig åt gymnastiken kan den uppehålla sitt anseende och vinna förkofran.

II.

Om Disciplinen vid skolornas Gymnastik.

»Lägg stål i svärdet
»Och allvar i leken.
(*Tegnér.*)

Genom ett nyligen utgifvet Kongl. Bref af den 9 Januari detta år äro öfningstimmarne för Gymnastiken vid Elementarläroverken betydligt utvidgade. Man har också hopp om, att Lärarne för denna vigtiga sak komma i åtnjutande af de löne- och tjensteförmåner, som, till följe af denna ökade tjenstgöring, äro billiga, och af de flesta skolkollegier i, af regeringen infordrade, utlåtanden förordade. Vi ha i föregående artikel påpekat några omständigheter, som kanske kunna vara af nytta vid bildandet och tillsättandet af gymnastiklärare. Rymliga och tidsenliga kropps-öfningssalar resa sig vid många af våra lärosäten. Allt med ett ord synes bebåda ett förnyadt lif för bildandet af ett starkt och vapenfördt folk, som redan en gång förut gått i spetsen för kroppsutvecklingens stora sak. Det var vid tiden af Lings verksamhet; med rätta kunde en

i Sverige resande utlänning då utropa, att man, sedan Grekernas tid, ej sett sådane offentliga gymnastikfester, som här. Visserligen har mycket sedan dess förändrat sig. Ingen af gymnastikens män har mägtat upptaga snillets herskarstaf, som jätten lade ned, då han steg in i sitt kummel. Men om vår gymnastiska vetenskap omätligt förlorat härutinnan, så har den dock sedan den tiden vunnit mycket — i *opinionen*. Den största förbättring, som gymnastiken efter Ling erhållit, kan man säga, är just förbättringen i opinionen för densamma. Hade Ling lefvat i våra dagar, hade hans sak redan med honom vunnit sin kulmination. Vi vilja nu öfvergå, enligt lofven, till en sak, som, om den ej vidmagthålles, kan störa uppförandet af den härliga byggnad, som håller på att resa sig inom vårt pånyttfödda skolsystem, det är, såsom öfverskriften antyder, till: *Disciplinen vid gymnastiköfningarne.*

På förhand vilja vi underrätta läsaren derom, att det ingalunda är vår mening, att inom Svenska skolan åter införa prygelsystemet. Ferlan har haft sin tid. Dess anseende har ohjelpligt fallit och tillhör numera blott sägnens område. Den tid kan

ej återkomma, då käppen ansågs såsom ett af de förnämsta uppfostringsmedel; inga högtidsfester skola hädanefter, som fordom, firas vid de tillfällen, då ungdomen hade lof från skolan, för att i ungskogen utvälja och inhösta ris för egen r——a. Lika dåraktigt, som det vore, att återgå till denna råhetens tid, nästan lika farligt är det likväl, att genom en veklig och slapp disciplin förminska kraften af nutidens förbättrade uppfostringsmetoder.

Intet läroämne fordrar i detta afseende en noggrannare vård, än gymnastiken. Är ungdomen ej förut van, att vid dess öfningar lyssna till lärarens minsta befallningar, så löper den ofta fara till lif och lem. Jag behöfver ej säga detta åt gymnasiarkerne, ty de känna nogsamt, hvilken fara deras sak, deras lärjungar och slutligen de sjelfva lida af bristande ordning. Det är till dem, som stå utom gymnastiksalarne, och der bedöma och pröfva vår sak, som jag egnar detta kapitel. Disciplinens vigt förstoras i samma mån, gymnastiköfningarne ökas. Ty hvilken uppmärksamhet och ordning erfordras ej t. ex. vid målskjutningar, huggning med sablar, bajonettfäktning o. s. v. Här blir det mer än någonsin nödvändigt, att lärjungarne hastigt efterkomma hvarje

vink af läraren, emedan derpå mången gång beror, utom ungdomens väl, rörelsernas riktighet och skönhet. Skönhet! Låtom oss ej glömma detta ord i Svenska gymnastiken! Den är slutpunkten af densamma. Winkelman tillskrifver Grekernas stora förmåga, såsom bildande konstnärer, dessas eget deltagande i de gymnastiska lekarne. "Grekerna gjorde sig sjelfva till sköna gestalter, innan de bildade sådane i marmor", säger han. De Tyska Turnarne och de Fransyska fäktarne fela mycket emot skönhetslagen vid utöfvandet af sin konst. Detta, jemte brist på rationell behandling, har gjort den underlägsen vår. Ingen skönhet, ingen plastik finnes utan ordning.

Lyckligtvis har högst få ofall inträffat på de många år, under hvilka pædagogisk gymnastik öfvats i skolorna. Nästan alla ha de inträffat genom ungdomens egen oförsigtighet eller bristande ordning. Vår namnkunnige Anatom *Anders Retzius* brukade säga, att ingenstädes behöfdes mer renlighet, än på en anatomisal. Vi använda sentensen, och påstå, att ingenstädes är ordningssinne mer på sin plats, än i gymnastiksalen, der så många anledningar till oordning förefinnas hos en uppsluppen och oförsigtig ungdom.

Det är bland annat gymnastikens och dess lärares svåra kall, att väcka skolbarnen ur den ansträngningens och lexläsningens slummer, hvari de under minst trefjerdedelar af året invaggas: att hos ynglingen och barnet ingifva medvetandet om kroppens hållning och vård. Gymnastiken är att anse såsom motgift till stillasittandets alla menligheter.

Men gymnastiken har ännu en annan högst vigtig uppgift. Om ingen annan af den talrika lärarepersonalen vid Elementarläroverken har nog förstånd, att tro sig böra upplifva ungdomens känsla för sitt land och sitt folks politiska utveckling — ej endast sådant det har varit i sina mångomtalta minnen, utan helst hurudant det bör framdeles för sin ära och storhet gestalta sig, så är detta åtminstone gymnasiarkens pligt, som är tillsatt, att härda ungdomen och lära dem vapnens bruk till sitt fosterlands försvar. — Litet hvar kan således finna, att gymnastiklärarens plats är mera vigtig, än man vanligtvis förutsätter och medgifver. — Sällan eller aldrig får ynglingen i våra skolor höra ett ord, som kan väcka deras tanke på nationens politiska ståndpunkt och framtid (en sak som i vårt konstitutionella land bör stå

långt framom det döda och dödande lexplugget). Men väl ordar man der lärdt om, när den eller den kungen föddes och dog, eller när en drottning förmäldes; ja han får till och med läsa lexor om historiska storheter, som man ej rätt vet ens om de varit till! — I Norska skolor*) har författaren varit i tillfälle, att erfara, huru läraren söker inge ett lefvande begrepp om sitt lands konstitution och en sann patriotism för detsamma hos det unga slägtet, som alltid är mottagligt för dylikt. Detta är till en stor del orsaken, hvarföre Normannen skattar sitt egna land så högt; ja för högt, ty han *öfverskattar* ofta "*sine fjelde*". Utan att, som många andra, vilja nedsätta vårt land, jemfördt med Norige, hvilket det, efter hvad ett flerårigt vistande i grannriket gifvit författaren vid handen, i de aldra flesta fall är öfverlägset, så ha vi likväl ej så obetydligt af det Norska folket att lära i afseende på nationalmedvetandet och ingjutandet deraf hos yngre slägten.

Om tyvärr många af våra nuvarande gymnastiklärare ej uträttat, hvad som vi här ansett tillhöra deras pligt, så bör en

---

*) T. ex. *Skolbestyrer Nissens* stora skola i Kristiania.

stor anledning dertill sökas i den låga, man kan gerna säga, förödmjukande samhällsställning, hvari de hittills lefvat, och den usla aflöning, de åtnjutit. Samtiden hyser minsann ej antikens åsigt i detta fall. Plato satte öfverinseendet öfver musiken (i de gamlas vidsträckta begrepp) och palæstran främst bland statens inrättningar. Men låtom oss återvända från Plato till våra skolgossar!

För barnens utbildande till sjelftänkande medborgare göra föräldrarne äfven alltför litet. De tänka vida mer på, huru de må skydda den späda afkomman från all yttre luft genom ylledukar om halsen och ytterstöflor på fötterna; vid äldre år fullborda kaffet och cigarren utrustningen. Att barnens vyer ej kunna genom en slik uppfostran höjas öfver den platta umgängeston, som stämplar vårt samhällslif och gör det odrägligt för en själfull person, är naturligt. Man ser barnen ju i sjelfva skolsalarne sitta med sina ylledukar, utan att rummets kyla kräfver sådant, och utan att läraren motverkar en sak, som är orsaken till många och farliga halssjukdomar. Men huru också begära af våra fleste *Filosofiæ doktorer*, att de skola kunna rätta sina elever, de, som sjelfve vanligtvis lefva i stor

okunnighet om kroppens rigtiga vård och värdet af en sann hälsa! Antingen ha de, som skolarer sjelfve, ej deltagit i någon gymnastik, emedan en sådan kanske ej fanns till vid deras läroverk, eller också ha de, under ett ofta onaturligt jägtande, att nå parnassen, ej fått någon tid öfrig till vårdandet af ett genom studier och stillasittandet nedsatt muskel- och nervlif. Till slut blir rörelse för mången sådan person en möda, sist en omöjlighet; hvem undrar då på, att "ungdomens stoj i gymnastiksalen" ej kan af dem förstås.

Fordom, och för ej just så länge sedan, stod den yngling, som minst deltog i ynglingalekarne och såg blekast ut, vanligtvis bäst anskrifven i Kollegium. De bäste gymnasterna voro sällan goda "läshufvuden" och mången stod sig slätt vid betygens sättande. Men åsigterna härutinnan ha hos lärdomens män mycket förändrats. Redan räknar man många Rektorer och medlärare, hvilka varmt ifra för rörelseläran. Detta röjer sig bland annat tydligt i de förut nämnda, från Kollegierna afgångna, utlåtanden i gymnastikreformen.

Författaren dristar här föreslå några punkter som ha afseende å införande af en

ändamålsenlig disciplin vid skolornas gymnastik, såsom tillägg till det, som redan förut finnes i nu gällande skollag och K. Maj:ts förut åberopade nådiga Bref:

1:o) Gymnastikläraren vid elementarläroverken eger samma löne- och tjenstegrad, som skoladjunkterna och i följe deraf säte och stämma på Kollegierna med lika rätt, som dessa. 2:o) De lärjungar, som begagna sig af gymnastikundervisningen, skola meddelas betyg i gymnastik, som gälla lika med de öfriga läroämnena. 3:o) Att inga lärotimmar få af lärjungen försummas, utan lärarens särskildta tillstånd, ej ens för läsförhören, som böra försiggå på andra timmar. Hittills, då gymnastiköfningarne vanligen hållits på eftermiddagarne, ha Rektorerne på eget bevåg befriat från dessa en mängd ynglingar. Den första danserska, för att anföra ett exempel, som anländer till lärdomstaden och der annoncerar »lektioner» i den nobla danskonsten, har hittills gällt mer, än den af staten aflönade gymnastikläraren, så att de dansanta af skolungdomen ha fritagits från gymnastiköfningarne, för att begagna danslektionerna. Gymnastiklärarens bemödanden, att, för de stundande gymnastikexamina, få ungdomen påpasslig och in-

öfvad till rörelsernas rigtiga utförande, på en tid då det mest är af nöden, gå derigenom förlorade. Detta är en af olägenheterna. Vid den påbudna utvidgningen af kroppsöfningarne uppkomma ännu flera. Genom dylika förhållanden, dessutom genom sjuklighet, ofta pjunk hos barnen eller föräldrarne, har den effektiva styrkan af den gymnasticerande skolungdomen vanligen sammansmällt med 25 till och med 50 procent. En förändring kommer dock att härvid inträda genom de påbudna läkarebesigtningarne vid hvarje termin.

Ett annat missbruk, utan annan rätt, än häfdens, är det, att de s. k. Abiturienterne för året äfven äro befriade från gymnastik. Det är just under denna tid, som ynglingen mest öfveranstränges med läsning; ofta grundlägges då bröst- och hjertlidande, samt svårartade frossor, anemiska sjukdomar, m. m. Det är derföre just under denna tid, han bäst behöfver gymnastik. Det må vara nog, om den afgående ynglingen befrias under sjelfva tentamensveckan, men ej hela året.

5:o) Vid ett och annat läroverk ha små premier utdelats för gymnastik, bestående dels i penningar, dels i vapen, såsom floretter, sablar etc. Detta uppmuntringssätt

förtjenar efterföljd. Medel dertill bör kunna beredas, antingen genom inflytande terminsafgifter, eller ur premiifonden.

Vi tro oss till någon del förut ha visat vigten af gymnastiklärarens kall, men vilja ännu tillägga några ord derom, jemfördt med de 2:ne andra öfningslärarnes.

Utan att vilja förneka nyttan och behaget af, att ungdomen får handledning i musik och teckning, så äro och förblifva alltid dessa discipliner biämnen för undervisningen vid elementarläroverken. Ej så gymnastiken. Den är tvärtom grundämnet, hvarur intelligensen skall utveckla sig; såsom sådant är det också i oftanämnde K. Maj:ts bref ansett. *Sana mens in sano corpore.* Det är också lätt, att visa, det gymnastiklärarens tjenstgöring dessutom, eller just tillfölje deraf, är mera svårskött, än de andre lärarnes, med hvilka han här jemföres. Ty han har alltid att göra med en större mängd lärjungar på en gång. Hans läroämne tar mera uppmärksamhet och kroppskrafter i anspråk, derföre att en i rörelse försatt skara är svårhandterligare, än en stillasittande. Derföre utnötes han fortare i tjensten. Är det afgjordt, att hans ämne är vigtigare och hans kall tyngre, så gör slut-

satsen sig sjelf i afseende å lön och företrädesrätt. Nu gällande skolstadga tyckes ej ha insett detta. Musikläraren är dessutom bättre lottad i sportelväg, särdeles på en tid, då pianomusiken hotar att från palatsen och rike mans hus intränga i minsta koja. Derjemte är han vanligen Organist i stadens kyrka.

Vi nalkas nu ett fält, ett blomsterfält visserligen, men som litet eller intet vårdats af staten eller dess pedagoger, och hvars odlingsbara jord derföre flerstädes blifvit sjuk. Vi mena

III.

Flickpensionerna.

Det är obilligt, att ett land hittills slösat sina medel endast på goss-skolor. Författaren känner ingen flickskola motsvarande elementarläroverken, som underhålles af staten, och tror näppeligen, att någon sådan finnes. Det är först på de aldrasista åren, som en anstalt för *lärarinnor* inrättats och det med afseende å folkskolan. Men om ock staten ej för flickundervisningen för närvarande tror sig ha råd och lägenhet, att uppbygga lärohus, aflöna en mångtalig lärarepersonal, stifta stipendier och belöningar, då den nyligen gjort så kostbara förbättringar för de manliga skolorna, så borde den åtminstone till en början ombesörja vissa kontrollers handhafvande inom detta område af skolan. Också har af brist på sådane ännu ingen reformerande flägt inträngt ditin. Ännu tynges der de svaga qvinliga skuldrorna, — som ock derföre alltför ofta neddragas till sned-

heter och vanskapnader, — af fordna tiders skoltvång, af 8, 9 timmars stillasittande, så mycket mera vanvettigt, som öfveransträngningarne här drabba en finare och känsligare kroppskonstitution.

Utom det, att flickan har nästan alla gossens läsämnen, pålägger man henne derjemte qvinliga handarbeten t. ex. bågstickning, broderier och hålsömnad m. m., som ofta ensamme äro tillräcklige att kröka en flickas späda ryggrad, hopplatta hennes bröstkorg och der inlägga frö till hjertfel och lungsot, eller stämpla henne med bleksotens lidande drag. Och till allt detta tvingas hon af fåfängan, för att kunna lära, att med knapp nöd stafva sig fram i — *Numa Pompilius* eller *Brittish Authors!* I sanning:

"*En blomma ställd vid korsets fot, att tyna*".

Regeringarne anse sig ju ega rättighet att bestämma arbetstimmarnes antal för barn, som användas i fabriker. Nåväl! Hvarföre icke lika gerna i detta fall?

Onyttiga språkglosor och själsmördande pianoklink sättas i första rummet. Flickbarnens hälsa, undvikandet af blodmassans hopande åt underlifvet, som för alltid kan omöjliggöra uppfyllandet af deras vigtigaste kall såsom blifvande mödrar, — *detta*, —,

detta sättes i sista rummet. Föreståndarinnorna för dessa bleksotsanstalter måste naturligtvis öfverbjuda hvarandra i fordringarne på lärjungarnes flit; ty der man läser eller åtminstone sitter de flesta timmarne, der tror allmänheten, att man lärer mest. Hvarföre har just den vekare delen af slägtet ingen rättighet att vid undervisningen påräkna skydd af staten? Har det svagare könet inga anspråk på att härdas och stärkas af de medel, som finnas att tillgå, och som stå mannen till buds; — derföre, att deras muskulatur är vekare, deras nerver känsligare? Vi tro, att detta just bör utgöra orsaken till en ännu ömmare vård och uppmärksammare behandling. Föröfrigt äro flickor lika mycket passande för en ändamålsenlig gymnastik, som gossar, ofta pålitligare än de. Älskar icke djurens honslägte, liksom hanen, att lefva sitt fria naturlif? Svinga sig icke i rymden foglarnas täcka kön lika gladt, som det andra, drickande sitt luftiga element? Menniskan följer på sitt vis samma naturlag.

Den förstår ej barnasinnet, som tvekar att låta gymnastik ingå såsom öfningsämne i skolorna, det må vara för gossar eller flickor. Den som sett barnaglädjen i gymna-

stiksalen, der en duglig lärare tagit plats, han förstår, att det ligger mening i yttrandet: att ej låta barnen gymnasticera är detsamma, som att klippa vingen på foglen eller fenan på fisken.

IV.

Om Kongl. Gymnastiska Central-Institutet.

Une loi qui paraître être universelle chez tous les hommes, c'est que sans l'exercice on ne peut jouir de la santé.

Några ord om denna inrättning, som, enligt hvad namnet anger, var ämnad att utgöra medelpunkten för den gymnastiska vetenskapen, dess akademi, må afsluta denna brochyr, och vi vilja försöka ange några af orsakerna till, att det under många år ej motsvarat denna sin bestämmelse. Kanske kan då denna lilla skrift bli ett strå till den stack af förslag och handlingar, som inom senaste tider blifvit sammanförd.

Det är ej nyttigt, att styrelsen öfver ett verk diktatoriskt för lifstiden lägges i händren på en enda man och med ringa kontroller. Ty om mannen var förträffligt lämplig, ja sjelfskrifven när platsen mottogs, så förändra sig förhållanderna och åsigterna under tidernas lopp i många hänseenden. Början är aldrig lik slutet på en sak. Det är derföre fullkomligt i sin ordning hvad som förslagsvis redan skett, att Kongl. Gymnastiska Central-

institutets verksamhet fördelats i flera sektioner med särskildta öfverhufvuden, en sålunda för den medicinska, en för den militära och en för pedagogiska Gymnastiken, samt en på viss tid vald chef för det hela.

En inrättning, som står så länge utan förbättringar eller omändring, som händelsen varit med Gymnastik-Institutet, blir naturligtvis alltid besvärad af en hop brister. Mycket deraf måste bli antiqueradt. Det växer svamp och små skadedjur inom det, som vädervexlingen af behöfliga reformer utrotar. Gymnastik-Institutet har ej gått fri från det förfall, som alltid inställer sig under tidernas lopp om tillsyn och kontroller fattas. Men omändringens period har nu ändtligen begynt; här nedan gå vi att uppteckna några af de brister, som behöfva bli delaktige af förbättringen. Ingen som der kan finna sig nämnd bör ondgöras deröfver, ty författarens afsigt utgår ej ifrån skadebegär, eller tadelsjuka, utan af dess motsatser; han skrifver på försök att meddela upplysningar och derigenom kunna gagna.

Jag nämnde nyss, att diktatorisk rätt ej här vore nyttig. När efter Lings död år 1839 numera Professoren m. m. Herr Branting emottog chefskapet öfver Institutet

af Hans Kongl. Maj:t, så hade han dertill under en lång tid varit utsedd både af företrädaren och af allmänheten med odelade röster. Detta var också på sin plats. Det var nästan ett slags testamente från fadren till Gymnastiken till hans fosterson deri. Crusenstolpe har i ett af sina häften benämnt deras ställning till hvarandra med ett ännu sublimare uttryck: "Han var den Johannes", säger han, "som närmast legat invid Mästarens bröst." Det var ett förhållande, liknande det, som rådde emellan Vetrinärläkarevetenskapens fader i Sverige, Lektoren P. Hernqvist och dess begåfvade efterträdare Öfver-Direktören Norling. Utom sina egendomar testamenterade Hernqvist denne sistnämnde, om sin sak så förtjente, man, såsom efterträdare till den nyfödda, då föraktade vetenskapen. Ling hade visst inga egendomar, att skänka, men han utpekade på sin dödssäng, så som han ju gjort under en lång följd af år, Branting såsom *den värdigaste.* Det finnes dessutom mer än en likhet mellan Gymnastikens och Djurläkarekonstens upphof i Sverige. Båda uppstodo de, ungefärligen i början af detta århundradet, genom enskilda mäns storhet och uppoffrande energi. Båda desse män, Hern-

qvist och Ling, hade nästan samtidigt (Hernqvist dock troligen förut) i Köpenhamn fästat tankarne på sina vetenskaper. Den förre genom umgänge med Dansken Abelgaard och Svensken Florman, den senare med Nachtigall, Montrichard, Beurnier, och hvad de hette alla dessa emigrerande fäktmästare, hvaraf många den tiden uppehöllo sig i Danmark. Båda hade att kämpa med folkets fördomar mot deras föraktade nya skapelser. Ja de voro mycket ringa skattade; svårt är att säga, hvilken som var det mest. Läkarne, den tiden hätskare mot nya läror än nu, då de esomoftast öfvergå från det ena lägret till ett annat, bestredo dem fot för fot platsen. Båda öfverlemnade de saken, som redan vunnit fäste, åt de talangfulle personer, vi redan namngifvit.

Norling och Branting voro då unge män båda med utmärkta naturgåfvor, som lefde uteslutande för utvidgandet af de arf, de emottagit; de beherrskade också i lång tid på monopoliskt vis sina inrättningar, och tilläto ingalunda någon medtäflare, knappt någon underordnad, åtminstone ingen med något framstående anlag, att visa sig. Detta var ett stort fel hos båda, som åstadkom mycket trassel, många strider, och sakernas

förfall. Först i våra senaste dagar se vi slut på några af dem. Det var också hög tid; men kunde ej ske, förrän de för sin tid sjelfskrifne och *då* för sina vetenskaper utmärkte och kraftfulle män lemnade rum för andra tiders tänkesätt, hvilka ej tycka om sjelfskrifvenhetsrätt. Och ett afsked i rättan tid!!! ....

Jag vill ej härmed ha sagt, att någon särdeles individuell likhet rådde emellan Öfver-Direktören Norling och Professoren Branting. Snarare voro de, såsom sådane, hvarandras motsatser. Den förre djerf, munvig och skämtsam, ställde praktisk erfarenhet främst, regerade med en Fredrik II:s magtfullkomlighet, om hvilken han föröfrigt påminte i ögats drag, kroppsställning och dräpande qvickhet. Den senare: tystlåten, eftergifven, der det så behöfdes, fin, älskande böcker, konst och vetenskap, samt theoretiserande och dietetisk, mer än någon. Ingen af dem har utgifvit några tryckta arbeten i sin vetenskap, men få män i deras yrken ha väl haft större erfarenhet deri, än de. Dock, jag tycks glömma, att Professoren Branting, fastän han afträdt från offentlig tjenstgöring, likväl ännu tillhör oss, och kanske en vacker dag öfverraskar oss med framläggandet af sina rika skatter.

Det var en ovanlig lycka, att den Medicinska Gymnastiken, hvilken fordrar den största finhet och theoretiska insigt, föll i händerna på en man med Hr Brantings forskningsbegär, kunskaper, diagnostiska blick (som mången Eskulapii son vill frånkänna honom, men som han äger i hög grad), och med hans arbetsförmåga. Ling framkallade visserligen planen till den Medicinska rörelseläran (*Sjukgymnastik*, *Heilgymnastik*, *Kinesitherapi*, *Medicina mecanica* m. fl. lärda namn, som den erhållit); men Branting tillhör förtjensten att ha utvecklat den. Hans ihärdighet och stora lärdomsförråd samt fallenhet för iakttagelser gjorde honom särdeles lämplig till den svåra rolen, att uttänka rörelsemetoder och behandlingar, till och med ett eget språk. I de aldra flesta fall har han häruti lyckats på ett sinnrikt sätt. Men under det han härmed var sysselsatt, och mer sysselsatt än man mången gång skulle ha önskat, ledo de öfriga Gymnastikgrenarne, som under tidernas lopp råkade i händerna på okunniga och förändringslystna personer. Hade chefskapet då, som nu, varit deladt, enär det numera ej kunde handhafvas med en Lings jernhand och herskarepanna, så hade kanske många af de egoistiska

ränker samt småaktiga och fiendtliga manövrer, som nedsatte och skadade både personer och sak, uteblifvit. Den militära och pedagogiska gymnastiken har hårdast drabbats deraf, såsom vi snart skola se.

Många stora brister vidlådade Institutet och många af dem qvarstå ännu. Vi skola uppräkna några:

Vid ett läroverk, som skulle motsvara en Akademi, der det högsta vetandet i ämnet skulle utläras, antogos lärjungarne utan allt prof, hvarken hvad deras bildning eller kroppsbeskaffenhet vidkom. *Ett* undantag skedde likväl *en* gång, och som jag straxt för belysningens skull här vill framdraga. Det hände, att personer ingingo vid Institutet såsom elever, der de snart nog måste handtera dissektionsknifven, mikroskopet kanske till och med, samt läsa Tyska läroböcker i Anatomi och Fysiologi, — ty något Svenskt arbete deruti finnes ännu ej, — med deras mångfaldiga Grekiska och Latinska benämningar, utan att ha minsta kännedom i något af dessa 3:ne språk. Det hette visserligen, att man der fordrade betyg öfver undergången Tjenstemanna-, Officers- eller Studentexamen; men detta stadgande var otillräckligt; ty man kan ha aflagt alla

3 dessa examina utan att derföre t. ex. ha läst Grekiska och Latin (tvänne språk, som äro vigtiga vid Anatomiens och Fysiologiens studium), dels öfverskreds ej sällan detta påbud. Några ord till förmån för lärjungen, som sökte inträde, från en något känd person jemnade lätt hindret.

Att det icke alltid gick så lätt till, att såsom elev komma in vid institutet, visar följande händelse. Jag berättar den, för att visa en del af de många trakasserier, för hvilka en civil person, förr åtminstone, var utsatt, hvilken dock af nit för saken utan kommendering och utan gage uppsökte institutet, för att åt dess sak egna sina krafter. Jag nämner historien, ty man måste uppdaga sjukdomsanledningen hos en organism, som man vill läka, det känner Hr Professor Branting, såsom utmärkt Diagnost, bättre, än mången annan.

En dag inträder med en supplikants ödmjukhet en ung tjensteman, för att af Institutets styrelse efterhöra om hans ansökan, att der blifva antagen till elev blifvit beviljad. Redan föregående vår hade han derstädes yttrat sin önskan, att få tillfälle studera sig in i den *medicinska* gymnastiken. Men just detta hans yttrande var oklokt

och just orsaken till det trassel, som läsaren snart får lära känna. Man afskräckte honom, att befatta sig med en sak, så svår, som den ifrågavarande, ty den hade hittills blott två personer (*sic!*) kunnat inhämta m. m. Mannen, som så yttrade sig, hade till en del ganska rätt. Ty för att i sin helhet känna den Lingska Gymnastikens fullständiga klaviatur behöfver man börja i tid ty det är min sann en svår sak. Den som dessutom genomgått sin bana flera hvarf, han tycker också ofta det vara för en yngre person svårare än det för denne synes, att genomvandra samma fält. Men vidare i berättelsen: supplikanten gick, men återkom på hösten. Nu uppstodo de egentliga hindren. Han borde, sade man till honom, anskaffa läkarebetyg deröfver, att hans helsa tilläte honom ingå på den nya vädjobanan. Gymnastikläkaren behöfva Medikamentsläkarens intyg, om en person duger eller icke duger för — *Gymnastik!* Den som känner hvad värde Lingianarne sätta i hvad fall, som helst, på Farmakopéen, han finner detta i hög grad löjligt, och mer än det. Härvidlag har Professor Branting isynnerhet frigjort sig från all slentrian, och hyser i sanning ingen rädsla, att uttala sina åsigter deruti,

hvilket är ganska förtjenstfullt af Professor Branting. Emellertid var supplikanten lika ifrig, att uppfylla alla fordringar, som hans önskan var varm, att få införlifva sig med den klassiska anda, som han trodde ännu bo qvar i de Lingska salarne. Han gick, han kom åter, försedd med det äskade läkarebetyget; men ännu voro ej alla præstanda företedde. Man sade nu, att det erfordrades tillståndsbevis från Chefen för Ecclesiastik-Departementet, under hvilket naturligtvis Gymnastik-Institutet lyder. Nu började en del af fjällen falla från den sökandes ögon. Han förstod nemligen, att alla dessa fordringar, som han först trodde vara till för kontroll skull, på det ej Institutet skulle belamras med olämplige lärjungar, i korthet sagdt, för dess anseende, ej voro annat än hinder, för att utestänga personer, som mente ärligt med sin gymnastikbana. Det var långt ifrån att man hade Institutets väl, åtminstone den gången, för ögonen. Sökanden låtsade likväl som om han ännu trodde detta. Han skyndade till Expeditions-Chefen i Departementet och framställde för honom sin önskan. Småleende yttrade denne, att något sådant hittills ej varit öfligt och icke heller nu behöfdes. Nu fanns ändtligen icke mera något påhitt vi-

dare till hinders för mannens antagande vid Institutet. På hans sista audiens derstädes sammanförde händelsen honom med en ung underlöjtnant från något af de Småländska regementena, utstyrd i sin bästa uniform och med ett klingande adligt namn. Hans emottagande skilde sig betydligt från den andre personens. Här var intet läkarebetyg eller dylikt af nöden, ehuru hans långa spensliga yttre ej förrådde någon slägtskap med Herakläs' stam. Hans Generalordres, som kommenderade honom upp till kursens genomgående, tycktes öppna på samma gång Institutets salar och emottagarens hjertförmak. — Jag har berättat denna enkla tilldragelse alltför vidlyftigt, men orsaken dertill ligger uti min önskan, att visa huru den civile personen vid Kongl. Gymnastiska Central-Institutet alltid och på ett högst kränkande och förnärmande vis får stå tillbaka för militären i allt, äfven vid betygens gifvande af många lärare. Jag har redan i första artikeln visat, att detta är förnämsta orsaken till Institutets förfall. Detta förhållande är så menligt för detsamma och för Gymnastikvetenskapens upprätthållande samt dessutom så lumpet och oförskämdt mot de uppoffrande civile män, som

der sträfva mot svårigheter af allahanda art, att det måste vid Institutets pånyfödelse med roten uppryckas. Vi ämna för vår del framdeles följa förhållandet med uppmärksamhet. I fäktsalen är civilisten värst deran. Hans plats der är alltid den sista, äfven om han skulle vara lika långt avancerad, som hans militära kamrater (hvilket i parentes sagdt vanligen ej betyder särdeles mycket). Har militäreleven utgått såsom Officer från Carlberg och Majoren Wahlfelts fäktskola, då är det med knapp nöd, som han trifves under samma tak, som civilisten. De kallas här af sina militäre vapenbröder »Fiskar». Men under författ. vistelse vid Institutet såg han en och annan af dem vara rätt svår, att fjälla af de Kongl. Maj:ts »Trotjenare», som vistades dersammastädes. Jag skrifver ej nu *Fördomarnes historia* och vill ej omskapa menniskorna med denna skrift, men kan ej undanhålla den förtrytsamhet, som hos mig ofta uppstått, då jag sett den spotskhet, hvarmed militärer umgås med civile, och det företräde, som utan någon verklig grund tillägges dem af allmänheten. Detta gäller isynnerhet i gymnastiksaken. Hvar ser man dylikt i andra länder? Jo, i Petersburg och Berlin, men icke ens i det mycket

förryskade Helsingfors, ej i Frankrike, som dock är Europas förnämsta militärstat, än mindre i Norige eller Danmark. Det eger sin billighet, att Officeren i en militärstat har företräden, som motsvara hans uppoffring och risk samt skicklighet i yrket. Men med hvad rätt förhäfver sig den Svenska Militären öfver det andra ståndet i fråga om Gymnastiken och, märk väl, i vapenföring? På någon öfverlägsenhet har jag ej kunnat finna den vara grundad. Jag hänvisar läsaren, nu som ofta, till bokens första artikel, som noga sammanhänger i flera fall med denna. Jag påminner mig här åter en liten historia. Några bönder åhörde en dag läsningen i en skola. Pojkarne, okynniga, som alltid, och troende sig kunna ostraffadt behandla allmoge på ett förnärmande vis, sysselsatte sig uteslutande med sina åhörares personer. När läsningen var ändad, höll läraren ett skarpt tal till dem med följande slutord:

"Ni ären dummare, än jag trodde; ty ni skrattar åt dem, som mest bidraga till eder uppfostran." — Månne det ej är tid snart, att afståndet mellan herrar och bönder, militärer och civile minskas? Att, som sagdt är, Militärstater, hvilka ega ständiga

krig, ge företrädesrättigheter åt soldatesken är förklarligt och till och med rättvist. Men att detta äfven vill göra sig gällande hos oss, hvars armée, efter en 50-årig slummer ej har minsta rätt dertill, är orimligt. Man har förvånat sig deröfver, att inga skickliga gymnaster uppstode, man har till och med hört dem klaga, hvilka det tillhörde att afhjelpa bristen, att det icke funnes några personer i vårt Sverige med anlag derför. Huru kom det sig till att det fanns under gamle Lingens tid! Men när man icke vill ha något, så finner man ej heller. Den som genomögnat det föregående af denna artikel kan troligen leta sig fram till en del af orsakerna. Men utlänningar emottogos samtidigt med denna klagan vid Institutet med öppna armar. Manuskripter och enskilda lektioner, som ej voro tillgänglige för infödingar, stodo dem till buds. Väl spårade man hos dessa resande stor vettgirighet och flit, men sällan anlag.

"Hvem skall bli Brantings efterträdare?" Aldrig hörde man annat förr, än detta tal.

"Det finnes ingen, ingen duger!" Så blef alltid svaret. Och likväl erbjöd sig mer än ett tillfälle, att för den högre Gymnastiken anvärfva personer med fallenhet, håg och styrka för densammas utöfning. Men

all uppmuntran för sådane män saknades. Nu ha ändtligen flera af dessa hinder bortfallit. Deremot såg man någon gång framdragas till lärareplatser personer, som på kliniska gymnastikafdelningen — klockan 7—9 f. m. — lärt känna dels sakens nytta, dels Institutets åsigter, personer, som redan öfverskridit ungdomens spänstiga ålder, och hvilkas hälsa ej tillät de svåra kraftansträngningar, som utöfningen af gymnastik ofta fordrar; de voro ej sådane, som vårt motto önskar se Gymnasten: »Skönnakne ynglingar, med senor spänstige, som hamradt stål.» Men de voro beskedlige och antogos ofta till biträden. På senare tider har den metoden gjort sig gällande, att man till lärare antagit unga militärer, som antingen med knapp nöd eller också icke alls genomgått föreskrifven kurs. För närvarande råder det förhållandet, att hälften af tjenstemännen, om jag minnes rätt, äro vikarierande, och på samma gång unge personer, som ej hunnit att samla särdeles stora skatter af erfarenhet eller studier. Jag tror, att man snart får höra sig om efter förstärkning från landsorten. Den eger visst ingen rikedom på goda Gymnastiklärare, men de som finnas äro åtminstone formelt kompetente. Jag vet ej, om man kan säga

detsamma om alla de vikarierande vid Gymnastik-Akademien.

Vi tillåta oss, att här nedan uppsätta några påminnelser, utan att derföre likväl afge något fullständigt reorganisationsförslag, hvilka torde kunna förtjena att tagas i betraktande vid förändringen af Gymnastik-institutet. Det projekt, som de dertill utsedde kommiterade redan lära ha afgifvit, känner författaren endast berättelsevis; om han derföre här upprepar hvad desse herrar redan sagt, med mera utsigt, att vinna gehör än han, så visar det ju en öfverensstämmelse, som bör ge styrka åt förslaget. Skulle deremot olika åsigter på ett eller annat ställe uttala sig, så: *audiatur et altera pars*.

Tyvärr gäller min första anmärkning kommitéen sjelf, eller rättare dess sammansättning, och detta är ju ej något godt tecken till öfverensstämmelse oss emellan.

Om jag minnes rätt, så utgjordes den till större delen af militärer med högre eller lägre gradbeteckning. Ej underligt derföre att den sak, som de tillhöra, fick öfvertaget. Professor Branting lärer äfven varit utsedd, men ej velat der taga säte och stämma. Likväl synes det oss, att just der skulle rätta

platsen ha varit för verkställaren af Lingska testamentet. Men vi förstå äfven att orsaker för uteblifvandet ej saknades.

Med afräkning af denna anmärkning, må första punkten af vår promemoria afhandla elevernas intagande vid Institutet.

Desse böra indelas i tvänne afdelningar med olika lärokurser:

A). De som äro ämnade till *militär-instruktörer* för *Arméen* och *Flottan*, samt till *underlärare* vid *högre* och *lärare* vid *lägre elementarläroverk*. För inträde i denna afdelning erfordras samma vilkor, som hittills bordt iakttagas, nemligen Officers- eller Studentexamen. Bland lärarepersonalen utses en eller flera, som böra undersöka de till intagning anmälde personernas fysiska lämplighet för gymnastik och instruktion. Elevernas läroämnen under kursen, som kan fulländas inom ett år, utgöras hufvudsakligen af *fäktning* med de antagne olika 3:ne vapen (*Värja*, *Sabel* och *Bajonett*), *Redskaps-* och *Fristående gymnastik*, *Ridning*, *Simning* samt *Målskjutning* med studsare och pistoler. För att kunna kompetent afgå från läroverket bör eleven ega godkändt betyg i dessa ämnen, äfven såsom instruktör.

Den *voltigeridt*, som hittills öfvats vid Institutet, anse vi olämplig. Med Voltigörer inom krigarståndet förstår man utvaldt yngre manskap af fotfolket, som inöfvas, att med gevär och packning kasta sig upp och af häst, sätta öfver hinder m. m. De uppsattes af *Napoleon* under *Stor-Arméens* ärofullaste fälttåg*) med namn af Gardets Voltigörer. En dylik korps finnes ännu vid *den tredje Napoleons* Kejsargarde, som vid Solferino »höljde sig med ära», såsom Fransmännen älska att uttrycka sig, och ledo stora förluster. Kanhända att Ling, som troligen på närmare håll tagit reda på den store Napoleons fälttåg, derifrån fick idéen om voltige på lefvande häst; ty han lär vid sitt första uppträdande ha sysselsatt sig mycket dermed, både bland skolungdom och soldater, enligt hvad hans biografer omtala. Ja, man kallade i Svenska gymnastikens första tider alla gymnasticerande, till och med patienterne på sjukafdelningen, för — *voltigörer*.

Inom vår armé finnes ej någon korps, motsvarande de Franska Gardesvoltigörer. Det Regemente, hvars exercis kanske mest närmar sig voltigen, är Kongl. Vendes ri-

---

*) Se Thiers' "Konsulatets och Kejsardömets historia."

dande Artilleri. Då man sålunda ej behöfver att bilda instruktörer i någon större mängd för en högre uppdrifven voltige, så tror författaren, att de flesta eleverne skulle ha bra mycket större nytta af undervisning i vanlig kavalleriridt genom en lämplig stallmästare. Äfven Infanteri-officeren behöfver ofta kunna sköta tygeln t. ex. såsom Adjutant, vid högre avancementer o. s. v. Till lärobok härvid rekommenderas *H. H. Anreps "Ridskola* för kavallerierna", Stockholm 1863. Bokens *11:te kapitel* (pag. 90) innehåller föreskrifter om sättet, att på 2½ månader göra rekryter beridne, som torde kunna bli användbart. För kavallerister, hvilka till Institutet uppkomma såsom godkände ryttare för dem kunde ju en högre ridkonst tillämpas.

Det finnes, som vi veta, en förordning från år 1814, hvilken föreskrifver för de utgående gymnastiklärarne betyg äfven i *simning*. Men denna föreskrift har länge varit endast en död bokstaf, alldenstund betyg i simning ej utdelas från Institutet, ej heller efterfrågas vid tjenstetillsättningar. Denna paragraf bör upplifvas, ty hvar och en vet, att simningen utgör en välgörande del af rörelseläran och gymnastikvetenskapsman-

nen känner derjemte vattnets frändskap till gymnastiken vid dess läkebehandlingar, som det bör anses förfullständiga. Men alldenstund simskola ej låter sig inrättas på Institutets nuvarande plats, så tror jag att simkonsten bör af eleverne kunna få läras och utöfvas vid någon af de redan ordnade bassinerna. Härvid må några anmärkningar tillåtas mig öfver det sätt, hvarpå simlärarne för närvarande utöfva sin konst.

Lika litet, som det är öfverensstämmande med gymnastik, att förvåna med besynnerliga och onaturliga språng m. m., hvilka tillhöra endast manegen och circusplatsen, der inträdet hålles falt, lika litet bör simkonsten hos oss söka öfverraska genom öfverdrifna dykningar, användbara för perlfiskrarne, men skadliga för dem, som i vattnet söka kraft och hälsa, af det enkla skäl, att de ej öfverensstämma med menniskans andningsapparat, hvilken ej är vattendjurets, — ej heller genom halfmils långa sträcksim och vistande uti vattnet i timtal. Dylikt får man ofta se vid våra s. k. simpromotioner. Precist af samma fysiologiska skäl, som en öfverdrifven gymnastik kan åstadkomma många svåra sjukdomar, såsom blodstörtningar, bråckskador, luxationer m. m.

så blifver oförsigtigt handledd simning mycket farlig. Jag känner mer än ett fall, som förorsakats af saltomortaler (de göra skäl för namnet) från »*Magistern*» eller »*Kandidaten*»; mer än en simkandidat, som snart nog blifvit dödens. Jag känner mer än en *neuralgi*, uppkommen af för långvarigt vistande i det kalla vattnet. Båda dessa hälsometoder böra väl förberedas genom svagare behandlingar. Simkonsten hos oss, ja icke en gång kallvattenkuren har ännu haft sin Ling. Men låtom oss från denna diversion i vattnet söka återkomma på det torra!

Målskjutning med studsare och pistoler bör öfvas med och utan stöd, mest likväl med det senare. Man bör äfven här lita mer på sig sjelf, än på det döda stödet.

Den teoretiska delen af lärokursen för denna afdelning inskränkes till: *Benläran* (utom hufvudets ben), af *Muskelläran: bålens* och *extremiteternas muskler*, samt *läran om blodomloppet och de vigtigaste inälfvor, jemte deras förrättningar*, samt slutligen de största *kärl-nervstammarne.*

B) Lärjungar, som söka inträde i den högre afdelningen, äro ämnade till lärare vid Kongl. Gymnastiska Central-Institutet, de

båda Universiteterna, Kongl. Krigs-Akademien, samt till Öfverlärare vid de högre Elementarläroverken. För inträde i denna klass erfordras, att ha genomgått fullständig studentexamen med godkände insigter i *Naturalhistoria*, *Moderna*, *Latinska* och *Grekiska språken*. Kursen räcker minst i tvänne år Det skulle bli för vidlyftigt att i dessa få ark fullständigt föreskrifva kursens pensa. Men ännu ett par minuters uppmärksamhet begär jag af läsaren, för att uppehålla oss vid ett och annat, som rapsodiskt faller mig i minnet.

Vid en Akademi, der såväl praktiska ämnen, (vi kunna nästan med rätta benämna dem för de *militäriska*), — som teoretiska, eller *civila* således, — förekomma med lika nödvändighet, der bör naturligtvis lärarepersonalen vara lika representerad och respekterad, så att ej det ena eller andra får för stor öfvervigt. Det betyder för öfrigt ingenting, om t. ex. värjans förande läres af en man utan epåletter, eller prosektorsknifvens af en med dylika, blott att hvar och en är mägtig sitt åliggande.

Kursen må börja t. ex. den 1 September och afslutas den 15 Juni. Derigenom lemnades en tjenlig tid öppen för öfningar

i det fria, simning deri inberäknad, hvilka alla äro af ovärderlig nytta. Man behöfde ej heller då, såsom ofta förr, öfveranstränga eleven af brist på tid. De militära eleverne borde ej lemna kursen innan dess slut för andra kommenderingar, utom vid krigstillfällen. Skolornas gymnastik vid institutet får ej heller afbrytas, innan lästerminen upphör. Hittills har bruket varit, att den börjats först i medlet af September och slutats i medlet eller till och med i början af Maj månad, i öppen strid med nu gällande skollag. Men anledningen dertill har varit den, att de flesta lärarne tillika varit militärer, som vid sistnämnde tid måst lemna platsen för mötenas skull. Se der ett stöd för våra ord i första artikeln! När militärer, anställde såsom lärare vid Läroverk i landsorten, af samma skäl måste upphöra med gymnastiköfningarne före laglig tid, så söka de vanligen, att genom vikarier upprätthålla tjensterna. Vid institutet har aldrig gjorts min deraf. Lärarne äro likväl till för tjensten, ej tjensten för dem.

Staten bör genom anslag söka uppmuntra utgifvandet af passande Svenska läroböcker, isynnerhet för institutet, men äfven för de högre Elementarläroverken, i gymna-

stikens olika grenar, ty äfven de senare blifva deraf, efter införandet af en förökad gymnastisk verksamhet, i behof. Hittills har deri rådt en stor brist. En och annan finnes visserligen, men ej alltid lämplig. Vid genomgåendet af den Osteologiska delen af Anatomien vid institutet har man i långliga tider låtit eleverne skrifva efter diktamen hvad, som finnes tryckt i hvarje Anatomisk handbok. Det är klart, att tid derigenom förspilles, och lärjungen utträkas än mer af ett i sig sjelft bokstafligen torrt ämne. Läroböckerna på Tyska språket kunde lättligen utarbetas på Svenska i brist på originaler, men sådant »bär sig icke», säger man. Derjemte anklagar man Svenska språket för dess fattigdom på Anatomiska termer. Medgifvas måste det visserligen, att det Latinska dertill är beqvämare, men lika passande, som det Tyska, kunde det Svenska blifva, om man blott använde det mera. Emedan detta nästan alldeles uraktlåtits, så uppstår ofta såväl hos nybegynnaren, som den lärde Anatomen, förlägenhet, att på modersmålet benämna de olika delarne, som han kanske med lätthet verkställer både på Latin och Tyska. Ett bevis på, huru litet vårt språk fått öfva sig inom Anatomiens område, är

det, att ingen lärobok och intet större arbete är utgifvit derpå, sedan *Flormans Anatomiska Handbok för Läkare och Zoologer* i tvänne delar utkom i Lund 1823. Akademiska dissertationer och några smärre Monografier äro de ende, som på Svenska afhandla detta ämne. Skrifver Anatomen på Svenska, så påminner derföre ofta stilen mer om den Tyska syntaxen, än den Svenska.

Biblioteket och samlingarne, visst icke rikhaltiga, böra dock af eleverne få begagnas, det förra mot borgen, och de senare på platsen. Liksom mycket annat vetande inom gymnastikinstitutet ha äfven dessa hittills utgjort nästan en begrafven skatt.

Utlänningar, som begagna lektioner vid institutet, böra erlägga inträdesafgift.

När den tid inträffar, att genom de proponerade större anslag till lärares och vetenskapens tidsenliga behof, Centralinstitutet en gång verkligen kan blifva *centrum* för sin sak, så bör visserligen det stadgandet göras, att ordinarie lärare vid en viss lönegrad ej må tillika innehafva annan gymnastiktjenst ännu mindre någon främmande. Så är lagen inom andra embetsverk som man vet.

De anseddaste af lärarne böra också då utses, att inspektera gymnastikväsendet i landsorten.

Vid ett nybildadt Institut bör det *plastiska* och *æstetiska* af gymnastiken få sig plats anvisad, såsom undervisningsämne. Gubben Ling kunde väl ej medhinna allt. Hans mening var väl, att äfven andra skulle bidraga till byggnadens fullbordan och försköning.

Plastiken kommer mig att tänka på den plats, der hans egen antika staty är uppställd och der konsten, att uppgöra sköna ställningar och rörelser företrädesvis borde utöfvas, nemligen på institutets *fäktsal*. Men långt ifrån, att det så är, har öfningarne der, just der, gått mest tillbaka i förfall. Liksom man i medeltidens jernålder klädde riddaren och fäktaren i jern, men likväl i fint arbetadt jern under form af smidiga pansarskjortor, brynjor och hjelmar, som voro mästerverk, så klädes i vår fäktsal vapendragaren äfven i rustning och kask. Men dessa härstamma ej från Benvenuto Cellinis samtid. De komma direkte från — *grofsmeden*.

Militärgymnastik är, enligt Ling, *den handling, hvarigenom man söker, att sätta en annan vilja under sin egen.*

En vanlig menniska, iklädd skeppundstunga jernrustningar, hvilkas sadelmakarearbe-

ten påminna om arbetsselens, samt en så kallad kask, som ensam väger sina tolf eller tretton marker viktualievigt, hvarigenom hon dessutom beröfvas större delen af syn- och hörselförmågan, samt således gemenskap med den yttre verldens företeelser, kan ej råda öfver sin egen vilja, än mindre underlägga sig en annans (sin motståndares). Ergo:

Den militärgymnastik (fäktning), som i rustning bedrifves på gymnastiska centralinstitutets fäktsal, är ett nonsens, hvilket skulle bevisas.

Författaren slutar för denna gång med uppmaning och förhoppning till sina yrkesbröder, att mer, än hittills, associera sig (det är allas behof i vår tid) till förmån för den stora sak, som vi åtagit oss. Detta är den bästa förbättring inom Svenska gymnastiken, som vi för närvarande kunna göra. Må de långvariga strider och kotteriintressen, som i så många herrans år splittrat vår kraft, en gång nå sitt slut! Det är nödvändigt, att vi sjelfva harmoniera, innan vi kunna harmoniskt utveckla andra.

V.

Bilaga.

Läraren är till för
tjensten, ej tvärtom.

Vi bifoga här ett transumt af Kongl. Maj:ts nådiga bref till Domkapitlen af den 9 Januari 1863, emedan det kanske är för en eller annan mindre kändt, samt emedan det är att anse såsom en urkund för Gymnastikens pånyttfödelse, såsom dess *Karta.*

"CARL, med Guds nåde etc. —

Sedan Rikets Ständer uti underdånig skrifvelse den 5 Oktober 1860 anhållit, att oss må täckas i nåder tillse, på hvad sätt en mera utbredd färdighet i vapenkonst och andra militära öfningar, må till gagn för fäderneslandets försvar kunna genom undervisning i skolorna bibringas det uppväxande slägtet, så hafve Vi etc. — pröfvat skäligt,

i hufvudsaklig öfverensstämmelse — — — — — — — — — i nåder förordna, i *afseende på elementarläroverken*,

att åt gymnastikundervisningen derstädes skall gifvas en sådan utsträckning, att bland lärjungarne de, som tillhöra de fyra lägsta klasserna, erhålla en hvar minst tre timmars och de öfrige fyra till sex timmars öfning i veckan; börande hvarje termin, innan gymnastiköfningarne begynnas, af läkare anställas mönstring med lärjungarne i ändamål, att utröna, huruvida flera eller färre bland dem må antingen helt och hållet eller till någon del från dessa öfningar befrias; och skall, derest under terminens lopp anledning förekommer, att gymnastikens begagnande kunde för någon lärjunge vara otjenlig, hvarom anmälan bör hos skolans rektor ofördröjligen ske, eleverne i samråd med Läkaren och Gymnastikläraren besluta, huruvida lärjungen under den återstående delen af terminen må i de gymnastiska öfningarne deltaga;

att denna undervisning bör hufvudsakligen omfatta a) vid de lägre läroverken samt deremot svarande klasser af de högre: pedagogisk gymnastik med och utan redskap, samt, för de äldre lärjungarne, enklare in-

fanterirörelser, gevärsexercis och bajonettfäktning, hvartill dock endast trägevär böra användas, och b) vid de högre läroverkens öfversta klasser: pedagogisk gymnastik med och utan redskap, infanterirörelser, exercis och bajonettfäktning med vanliga gevär, värjföring, sabelföring och målskjutning, den sistnämnda dock endast för dem, som med målsmans begifvande undervisning i detta ämne åstunda;

att den för gymnastikundervisningen behöfliga materiel skall i behörigt skick hållas och kostnaden derför bestridas af de i § 134 mom. 1 af Stadgan för rikets Elementarläroverk omnämnda medel;

samt att för läroverk, der lärjungarnes antal i betydligare mån öfverstiger 200, vederbörande Eforus må inkomma med framställning om anvisande af lämpligt belopp såsom extra arfvode för gymnastikundervisningens bestridande.

Ehuru de gymnastiska och militära öfningarne måste verka lifvande och stärkande icke allenast på kroppens utan också själens krafter; likväl och då genom den utsträckning, dessa öfningar hädanefter erhålla, lärjungarnes lediga tid kommer att i någon mån inskränkas, hafve Vi velat till veder-

börande rektorers och klassföreståndares förständigande meddela, att lärjungarnes hemarbeten, i afseende hvarå stadganderna i §§ 100 och 118 af läroverksstadgan äro att noggrant iakttaga, skola, i den mån sådant blifver erforderligt för beredande af nödig tid till kroppsöfningarne, minskas, äfvensom att, der, till följd af särskildta förhållanden, tjenlig tid för samma öfningar anses icke kunna beredas utan ändring i de genom ofvanberörda stadga gifna föreskrifter rörande lärotimmarna och deras fördelning, Läroverks-kollegium eger, att till Eforus inkomma med förslag till den förändring i omförmälda hänseende, som finnes nödig, hvarefter Eforus bör detta förslag jemte eget underdånigt utlåtande till Vår nådiga pröfning insända.

Beträffande vidare *folkskolelärareseminarierna* och *folkskolorna* hafve Vi funnit godt i nåder förordna, att den gymnastiska undervisningen bör vid de förra omfatta vanlig pedagogisk gymnastik och för de manliga eleverna infanterirörelser, gevärsexercis och bajonettfäktning, samt vid de senare, eller folkskolorna, pedagogisk gymnastik till den utsträckning, som omständigheterna medgifva, äfvensom för gossar marchöfningar

och infanterirörelser, hvartill för de äldre komma exercis och de första grunderna af bajonettfäktning med trägevär.

Då emellertid vid de flesta folkskolor ett hinder för införandet af gymnastik med militäröfningar torde möta till följd af den omständighet, att de nuvarande folkskolelärare i allmänhet icke ega de insigter och den färdighet, som erfordras, för att på ett ändamålsenligt sätt lemna undervisning i dessa ämnen, egen I att så föranstalta, att under den tid af sommaren, då i allmänhet läsningen i folkskolan är afbruten, folkskolelärarne må på lämpliga orter erhålla undervisning i gymnastik och militäröfningar, viljande Vi, uppå framställning af Eder, framdeles taga i nådigt öfvervägande, huruvida icke af de till Vår disposition ställde medel ersättning må lemnas till dem, som dylik undervisning meddela, äfvensom till understöd åt folkskolelärare, hvilka deraf äro i behof och vilja sig af undervisningen begagna.

Slutligen och enär, för befrämjandet af denna undervisning vid elementarläroverken, folkskoleseminarierna och folkskolorna, noggranna och i alla delar fullständigt uppgjorda programmer och reglementen

äro af nöden, hafve Vi i nåder befallt, att Gymnastiska Centralinstitutet skall gå i författning om utarbetande af sådane programmer och reglementen, bland hvilka de, som afse folkskolan, först skola till Vår nådiga pröfning insändas.

Meddelande eder etc. — — — — — — — — — — — — — — —

CARL.

C. J. Thyselius.

